

מזל מוסרי
Moral Luck on Hoshana Rabba
 הרב מואיז נבון

זוהר מהדורת הסולם - ויקרא פרשת צו מאמר ד' מינים והושענא רבה אות קיד
 בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא דְחַג, הוּא סְיוּמָא דְדִינָא דְעֵלְמָא, וּפְתִיקוּן נְפִיקוּן מִבֵּי מַלְכָּא, וּגְבוּרָן מִתְעָרִי וּמִסְתִּימָן
 בְּהַאי יוֹמָא, וְעַרְבֵי נַחַל תְּלִין בְּהוּ. וּבְעֵינָן לְאַתְעָרָא גְבוּרָן לְמִיָּא. וְלִסְחָרָא ז' זְמִינָן, לְרִוּוּאָה לְהַאי
 מִזְבַּח, מִמִּיָּא דְיִצְחָק, בְּגִין דְאַתְמַלְיָא מִיָּא הַאי בִּירָא דְיִצְחָק, וְכַד הוּא אֲתַמְלֵיָא, כָּל עֲלָמָא אֲתַבְרַכָּא
 בְּמִיָּא.

פירוש הסולם לזוהר - ויקרא פרשת צו מאמר ד' מינים והושענא רבה אות קיד
 ביום שביעה דחג וכו': ביום השביעי של החג, דהיינו בהושענא רבא, הוא סיום הדין של העולם, ופסקי הדינים יוצאים מבית המלך, והגבורות מתעוררות ומסתיימות ביום ההוא. וערבי נחל תלויים בהם, בגבורות אלה. וצריכים לעורר הגבורות למים, ולהקיף ז' פעמים, כנגד חג"ת נה"מ, את המזבח, שהוא כנגד המלכות, כדי להרוות את המזבח במים של יצחק, דהיינו בהארת החכמה שמקו שמאל הנקרא יצחק. כדי שהמים ימלאו את בארו של יצחק, דהיינו המלכות, שבשעה שמקבלת משמאל, נקראת כך. וכשהיא מתמלאת מתברך כל העולם במים.

פירוש. כי ג' ספרים נפתחים בראש השנה, (כמ"ש זוהר אמור אות כ"ג) שהם של צדיקים גמורים ושל רשעים גמורים ושל בינונים. צדיקים גמורים נכתבים לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבים לאלתר למיתה, ובינונים תלויים ועומדים עד יום הכפורים (רה"ש ט"ז ב). והנה מצדיקים גמורים ורשעים גמורים אין מדובר בהם, כי כבר נגמר דינם ביום אי של ראש השנה. וכל המדובר הוא בבינונים. שהם תלויים ועומדים עד יום הכפורים, אם עושים תשובה נחתמים לחיים, והרשעים שאינם עושים תשובה נחתמים למיתה. ... וע"כ הבינונים שעשו תשובה זוכים אז לכפרת עונות, ולחתימה לחיים. **אמנם עוד לא נגמר הדבר בשלמות**, ... ונמצא שביום השביעי, **הושענא רבה**, נגמרה התלבשות החכמה בחסדים, ואז נשלמת החתימה לחיים שנעשתה ביום הכפורים. ועד"ז לאותם שלא עשו **תשובה** ונחתמו למיתה ביום הכפורים, עוד לא נגמרה לגמרי החתימה, **כי יש להם זמן לשוב**, עד יום הז' של סוכות, כי עד אותו זמן נמשכת עוד החכמה, (כנ"ל באות קי"ג) **ואם ישובו, יתכפרו עונותיהם** על ידה, ויזכו לאור החיים. וע"כ נבחן יום הושענא רבה ליום של מסירת פסקי דינים למלאכים, אם לחיים ואם למות, כי לאחר שנמסרו פסקי הדינים למוציאים לפועל, כבר אין מחזירים אותם, והוא משום כי אחר יום הושענא רבא, אין עוד המשכת חכמה. כנ"ל (אות קי"ג).

Thomas Nagel, Moral Luck

The problem [of moral luck] develops out of the ordinary conditions of moral judgment. Prior to reflection it is intuitively plausible that people cannot be morally assessed for what is not their fault, or for what is due to factors beyond their control. ... Without being able to explain exactly why, we feel that the appropriateness of moral assessment is easily undermined by the discovery that the act or attribute, no matter how good or bad, is not under the person's control. ... So a clear absence of control, produced by involuntary movement, physical force, or ignorance of the circumstances, excuses what is done from moral judgment. But what we do depends in many more ways than these on what is not under our control—what is not produced by a good or a bad will, in Kant's phrase. And external influences in this broader range are not usually thought to excuse what is done from moral judgment, positive or negative. ... Ultimately, nothing or almost nothing about what a person does seems to be under his control.

EXAMPLE:

- Positive: Aliyah
- Negative: Nazi

Thomas Nagel, Moral Luck

The view that moral luck is paradoxical is not a *mistake*, ethical or logical, but a perception of one of the ways in which the intuitively acceptable conditions of moral judgment threaten to undermine it all. ... We cannot simply take an external evaluative view of ourselves—of what we most essentially are and what we do. And this remains true even when we have seen that we are not responsible for our own existence, or our nature, or the choices we have to make, or the circumstances that give our acts the consequences they have. Those acts remain ours and we remain ourselves, despite the persuasiveness of the reasons that seem to argue us out of existence.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א

ומעבירה לא? והתניא: אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיקה, אמרה: כשם שהפיקה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: **הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי ההרים ימוש והגבעות תמוטינה. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: וחפרה הלבנה ובושה החמה. אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ונמקו כל צבא השמים. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. [והא הכא בעבירה הוה ומית!] התם נמי, כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי.**

הרב אהרון לוי, הדרש והעיון, בראשית ק"ב

כדי להרגיע את רוחו הסוער והסואן, התחיל לבקש לעצמו צדדי זכות, כדי להקל מעל לבו מעט המשא הכבד אשר החרטה שתה עליו, וחשב למצוא הצדדים האלה בארבעה סיבות [ארבע ישויות בטבע] שחשבנו למעלה [השפעות כמו שתומאס נייגל מעלה, אבל לא בדיוק], כי הנה הי' בעזכריו וגרמו שחטא ואשם, ולכן עוונו ישאו. וישא משלו בלשון ערומים...

< See Table at end – ראה טבלה בסוף >

הרב אהרון לוי, הדרש והעיון, בראשית ק"ב

כראות ר"א, כי כל צדדי הזכות, שרצה להמציא לעצמו כדי להרגיע. את רוחו הסוער והסואן ברעש, לא הועילו, אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, כי הכיר את עוותו בכל הקיפה ומילואה והודה ואמר, כי הקולר תלוי אך בצווארו, ואך הוא לבדו הוא החייב בכל עונותיו ופשעיו המרובים אשר השתרגו עלו עליו, ואז הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיו. ...

ר' צדוק הכהן מלובלין - צדקת הצדיק אות מג

פעמים יש אדם עומד בניסיון גדול כל כך עד שאי אפשר לו שלא יחטא כדרך שאמרו (ברכות ל"ב א) [אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: משל, לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו, והאכילו והשקהו, ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?] מה יעשה הבן וכו'. **ובזה הוא נחשב אונס גמור דרחמנא פטריה.** וגם בהסתת היצר בתוקף עצום שאי אפשר לנצחו שייך אונס [ואם ה' יתברך הסיב את לבו הרי אין חטא זה חטא כלל רק שרצון ה' יתברך היה כן] ועיין מה שאמרו (כתובות נ"א ב) גבי תחילתו באונס אפילו צווחת לבסוף שאלמלא מניחה היא שוכרתו מותרת לבעלה, מאי טעמא יצר אלבשה הרי דזה מיחשב אונס גמור אף על פי שהוא מרצונה מכל מקום יצר גדול כזה אי אפשר באדם לכופו והוא אונס גמור ואין בזה עונש אף דעשה איסור כיון דהיה אנוס. **אבל האדם עצמו אין יכול להעיד על עצמו בזה כי אולי עדיין היה לו כח לכוף היצר ...**

פחד יצחק (הוטנר), אגרות וכתבים, ט'

מכתבך הנעים המעיד כמאה עדים על עדינות רוחך הגיעני לנכון לאות חבת הקודש אשר עורר דבריך הנחמדים בלבבי הנני מזדרז בתשובתי. **במלכים א' ח' "כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב."** ועל זה הנך כותב במכתבך כי מפשטות הלשון משמע דאף על חטאים שהם למעלה מן הבחירה יש עונש שהרי מפורש דגם על החטאים אשר "אין אדם שלא יחטא" נאמר "ואנפת." **ודבר זה תמוה הוא בעיניך.**

... ומעתה, דע לך חביבי, כי אותם החטאים אשר אמנם לקושטא דמילתא נעשים בכוחו של החוק "שאין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא" [קהלת ז: כ] **מכל מקום הוא למעלה מכוח השגתו של האדם להחליט איזה מחטאיו נעשו בכוח בחירתו ואיזה מהן נזקפים על חשבון זה של "אין אדם צדיק בארץ וגומר."** וממילא מחויב הוא ועומד לסדר לעצמו סדר תיקוני תשובה על כל חטאיו. ואם הוא פוטר את עצמו מתיקוני תשובה על ידי זה שהוא זוקף את חטאיו על חשבון הכלל של "אין אדם צדיק בארץ," הרי אף אם לקושטא דמילתא היו חטאים הללו למעלה מכח הבחירה שלו, **בדין הוא שיענש עליהם מאחר שהעדר התשובה מראה פחיתת מדרגתו ביראת חטא.** ... וכן מוכרח הוא ענין זה מִמְטָבֵעַ שְׁטָבְעוּ חכמים בתפלה "ברוך אתה הרוצה בתשובה." שלכאורה תמוה הרי אין תשובה בלי חטא, וכיצד נפרש את הביטוי שהיא רוצה בתשובה. ולפום ריהטא [לפי ריצת] הביטוי הנכון בכאן היה צריך להיות **המתרצה בתשובה**, ומדתקנו חכמים לשון של "רוצה בתשובה," היינו משום "דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא," וממילא התשובה מוכרחת היא, ושייך לומר "הרוצה בתשובה" וחזינן מכאן, איפוא, **דאף על חטאים אלו המוכרחים מצד "אין אדם צדיק בארץ" שייך בהו תיקוני תשובה. והיינו כנ"ל דאין לו לאדם שום דרך ושום מבוא להכריע ולסיים ולברר מתוך חטאיו את אותם החטאים שנעשו מפאת כי "אין אדם צדיק בארץ" אשר יעשה טוב ולא יחטא" עד כאן הצעה א.** ...

~ נקודת הבחירה ~

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד ב

ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה.

R. Eliyahu Dessler, Srive for Truth, Vol. 2, p.55-57

Everyone has free choice at his "point of free choice" (nekudat ha-behira), but the position of the "point of free choice" itself is determined by various factors. This may be affected by his own previous choices, which may have raised or lowered his "point of free choice." Or it may be affected by factors outside his control. Divine providence may have placed him from childhood in a certain environment ... There is no free choice except at the "point of free choice," and this is fixed by antecedent factors. But there are no outside factors which can affect the act of choice itself. Here the human being himself reigns supreme.

... This is also the meaning of the famous saying of our Rabbis (Brachot 33b): "All is from Heaven except the fear of Heaven." – all that befalls a person, everything that

determines where his choice shall take place, the level of his choice as well as the kind of test to which he will be submitted – all is from Heaven. The only thing in man's hands is "the fear of Heaven," which is the sense of responsibility to the truth which he can either adopt or reject as he wills.

~ סיכומו של דבר ~

To answer the question that we started with: What is really left for us to do on this day of final judgment? Take Responsibility. Take responsibility for our lives, for our actions, for everything we do. Perhaps it is this last element of teshuva that is needed to demonstrate that we are indeed worthy of another year of life.

פתקא טבא - א גוט קוויטל

~ ארבע גורמים = ארבע ישויות הטבע ~

Moral Luck Type	Moral Luck Type - Description	Ben Dordia Claim	Metaphor
<p>Causal luck is luck in “how one is determined by antecedent circumstances”.</p>	<p>Even if it turns out that determinism is false, but events are still caused by prior events according to probabilistic laws, the way that one is caused to act by antecedent circumstances would seem to be equally outside of one’s control.</p> <p>The general definition is that actions are determined by external events and are thus consequences of events over which the person taking the action has no control. Since people are restricted in their choice of actions by the events that precede them, they should not be held accountable or responsible for such actions.</p>	<p>One thing causes another in a kind of deterministic chain of events. Just like hills lead to mountains so REBD argued that he had no choice in the matter, one thing simply led to another...</p>	<p>Hills and Mountains</p>
<p>Constitutive luck is luck in who one is, or in the traits and dispositions that one has.</p>	<p>Since our genes, care-givers, peers, and other environmental influences all contribute to making us who we are.</p>	<p>REBD says, don’t blame me for what I did, that’s how I was born, that’s how I was raised. Heaven and Earth can be seen as the symbols here – just as the world is made of heaven and earth, so too is man constituted of spiritual and physical, soul and body.</p>	<p>Heaven and Earth</p>
<p>Circumstantial luck is luck in the circumstances in which one finds oneself.</p>	<p>A morally virtuous person who never faces circumstances that reveal that virtue may not be recognized as such. Similarly, a moral turpitude may never be revealed, depending on the circumstances that offer alternatives to make immoral choices.</p> <p>Nagel: "Someone who was an officer in a concentration camp might have led a quiet and harmless life if the Nazis had never come to power in Germany. And someone who led a quiet and harmless life in Argentina might have become an officer in a concentration camp if he had not left Germany for business reasons in 1930."</p>	<p>The intent here is to the daily circumstances analogized to the sun and moon which fix our days. REBD says, don’t blame, the circumstances brought me to these acts, without these circumstances I would have never done any wrong.</p>	<p>Sun and Moon</p>
<p>Resultant Luck is luck in the way things turn out.</p>	<p>When decisions are made under uncertainty, we judge the decision-makers differently depending on the outcome. For example, imagine that two otherwise conscientious people have forgotten to have their brakes checked recently and experience brake failure, but only one of whom finds a child in the path of his car. If we offer different moral assessments based upon the different outcome of their crashes, then we have a case of resultant moral luck.</p>	<p>The intent here is that we judge people by the results of their actions that are influenced by luck. REBD says, “Even if you will say that I am drawn to woman, that I seek out prostitutes, if there were no available women, I would never have done any such act. It was just bad luck (bish mazal) – simply the result of stars and constellations (astrological fate).”</p>	<p>Stars and Constellations</p>